

Moje peripatetične steze z Alojzom Rebulo

Vinko Ošlak¹

*»Spominjajte se svojih voditeljev, ki so vam oznanili
Božjo besedo. Še in še motrite, kako so izstopili iz
življenja in posnemajte njihovo vero« (Heb 13,7).*

Kar se v grščini sliši tako učeno, postane v prevodu nekaj presenetljivo preprostega – preprosto pa je navadno osnova stvari, ki jih pozneje odkrijemo kot temeljne in velike. Grška beseda περίπατος (*perípatos*) pomeni »sprehod«, torej nič strašljivo učenega, čisto preprost sprehod. In vendar, na to ugotovitev ni bilo treba čakati do našega časa, saj se prav na sprehodih in v veliki meri prav zaradi sprehajanja porajajo zelo pomembne misli, predstave, pobude, soočenja. V širšem smislu so bili najbrž kar vsi grški filozofi peripatetiki, po grško περιπατητικός (*peripatētikós*) – torej taki, ki se sprehajajo –, v ožjem smislu pa tako pravimo filozofski šoli *licej*, ki jo je Aristotel ustanovil v Atenah v letu 335 pr. Kr. Ime »licej« prihaja od tega, da je bila šola posvečena bogu Apolonu Ἀπόλλων Λύκειος, (*Apóllōn Lýkeios*) v smislu znane upodobitve kiparja Praksitela iz 4. stoletja pr. Kr. In z učenci te šole, ki je antična predhodnica današnjih gimnazij in licejev v Evropi, se je učitelj Aristotel sprehajal in med hojo obravnaval z učenci filozofska in znanstvena vprašanja.

Iz desetletij najinega znanstva in potem prijateljstva se ne morem spomniti niti enega primera, ko bi z Lojzetom Rebulo ves čas sedela pri mizi z odlično kavo, ki jo je pripravil on sam ali pa njegova gostoljubna soproga Zora – naj je moj obisk pri njem, ali bolj redko, saj avta ni vozil, vendar kdaj tudi njegov obisk pri meni trajal samo nekaj ur ali pa tudi nekaj dni, se je srečanje vedno izteklo v sprehod, bodisi po kraških planotah na njegovih Opčinah nad Trstom ali pa, bolj strmo, a tudi bolj zeleno, v hribe nad Savo, nad Loko pri Zidanem mostu, kjer je živel v hiši svoje žene, ki jo je podedovala po starših. In največ in najgloblje nisva govorila sede pri mizi, ampak na sprehodu v naravi, zato me je kmalu začel spominjati na »tržaškega peripatetika«, najino druženje pa na zasebni licej za dve osebi ali včasih še koga, ki se nama je pridružil, tako denimo čudovitega slovenskega

¹ Nekdanji urednik v celovski Mohorjevi, nato andragog in prevajalec na slovenskem oddelku Katoliške akcije v Celovcu. Piše od svojih šolskih let, prevaja iz angleščine, nemščine, srbsčine in esperanta. Pobudnik in urednik vseslovenske revije Celovski Zvon. Glavni projekt: revizija Dalmatinovega prevoda Biblije v danes razumljivo slovenščino. Objavil okoli 70 knjig beletristične in publicistične narave v slovenščini, esperantu in nemščini, prevedel okoli 50 knjig.

duhovnika in izrednega poznavalca marksistične literature in ideologije, Frančka Križnika, ki svojega življenja na nemški avtomobilski cesti morda ni končal z nesrečo iz spontanega naključja, še manj po lastni krivdi, ampak mogoče vendar tako, kakor je jugoslovanska tajna služba »odstranjevala« po svojem ključu izbrane osebe namesto streljanja v letih prej, kar Jugoslaviji ni moglo ohranjati, kaj šele dvigovati ugleda ...

Z njim nisem bil v gorah, kakor je velikokrat bil s svojim prijateljem dr. Stanetom Gabrovcem na isti intelektualni višini, na isti ravni znanja. Tudi akademik prof. dr. Stane Gabrovec je bil poleg arheologa klasični filolog, saj eno ne gre brez drugega, na isti ravni verovanja, v osnovi še predkoncilskega katolicizma. Tako ni čudno, da sta se povzpenjala tudi na enake gorske višine, s katerih je vsekakor bolj čisto videti to, kar je bilo res ustvarjeno, in manj to, kar je bilo po človekovem srcu in roki pokvarjeno. Najini »vzponi« so bili spontani in nezavedni, nihče od naju ni o tem premišljal ali stvari tako primerjal, na vzpetinah, do koder je segalo moje intelektualno in šolsko uboštvo, ki pa v njem nikoli ni sprožalo kakršnega koli pridiha podcenjevanja ali celo pomilovanja, čeprav so za oboje bile na voljo še kako oprijemljive osnove. Enako držo sem zaznal tudi pri dr. Gabrovcu. In na teh komajda res vzponih sva si skušala razložiti Boga in svet in človeško revo v svetu. Zame je to bilo, kakor je Maksim Gorki naslovil svoje neformalno, a toliko bolj življenjsko šolanje: Мои университеты (*Moje univerze*, 1923). To ni opravičilo za moje začetne težave na ravni univerzitetnega študija – a tudi ko sem to malo pozno vendar imel za seboj, rad priznam, da to, kar sem se naučil v rednem študijskem programu, ni primerljivo s tem, kar mi je dala neformalna, a dejanska peripatetična šola Alojza Rebule v slovenskem jeziku ali pozneje podobna peripatetična šola tudi že pokojnega profesorja Eugena de Zilaha v mednarodnem jeziku.

Kot študent drugega letnika političnih ved v Ljubljani sem stanoval v neki šišenski vili, a sobica, v katero sem se zatekel, ker sem imel s svojim sostanovalcem v študentskem domu težave, je bila nezakurjena, sestri lastnici pa vendar na moč prijazni gostiteljici. Na pročelju te hiše je bil napis VILA RAJA, eden mnogih paradoksov v mojem življenju: tedaj sem bil prepričan ateist, a sem živel »v raju« ... Tako sem skoraj vsak dan šel mimo knjižarne, za katero ne vem, ali še obstaja. In nekega dne, to je bilo v letu 1969, me je skoraj res udarila v oči obsežna knjiga z naslovom *V Sibilinem vetru*, izdana pri Slovenski matici v letu prej, torej leta 1968. In tedaj sem prvič prebral ime Alojz Rebula, ime avtorja te knjige. Knjige nisem mogel kupiti, saj sem se iz meseca v mesec prebijal s tem, da sem delal na Študentskem radiu, neki stari gospe v mestu pa sem hodil vsak dan pripravljat kurjavo, očistiti štedilnik in peč, kar je bilo ravno za kosilo. A knjigo sem si potem izposodil v knjižnici, ki ni bila daleč od knjižarne, kjer sem jo prvikrat videl. Tega, ki je napisal to in tako knjigo, sem hotel spoznati. To je

bilo malo pred tem, ko sem prekinil študij in se odločil za to, da čim prej odslužim vojaški rok, kar v osnovi ni bila tako napačna odločitev. V tistem času sem bral grške in latinske pisatelje, kar sem dobil v slovenskem in srbskem ali hrvaškem prevodu, saj so bili tako v Zagrebu kakor tudi v Beogradu, kar zadeva prevajanje klasike, daleč pred Ljubljano. Tako se za Rebulov roman nisem navdušil čisto slučajno, ampak je to nekako lepo pristajalo k temu, kar sem sicer tedaj požiral.

Po vrnitvi v civilno življenje, ko sem najprej hotel poskrbeti za to, da za svoj kruh in druge nujne potrebe nisem bremenil svojih staršev, sem našel stik tudi z revijo *Prostor in čas*, ki sta jo urejala prevajalec in slovenist Janez Gradišnik in urednik s »partizanske« strani, a vendar prav upoštevanja vreden in demokratično misleč pisatelj Vladimir Kavčič. Gradišnik – pozneje se je izkazalo, da je moj rojak, rojen na kmetiji Meležnikovih, ne tako daleč od naše hiše – je bil urednik, kakršnih današnji čas skoraj ne pozna več. Ni me le povabil k sodelovanju v reviji, povabil me je tudi na svoje stanovanje in temu je sledilo dolgoletno prijateljsko sodelovanje. In pri njem, leksikonu slovenske in svetovne literature v eni osebi, sem izvedel tudi za širše ozadje Rebulovega pisanja in njegovega siceršnjega kulturnega in verskega pomena za Slovence na Tržaškem, a nič manj tudi povsod, kjer živi ta rod. Gradišnika sem kot prevajalca dobro poznal že iz nižje gimnazije, saj sem tedaj prebral veliko njegovih prevodov, največ seveda prevode knjig Julesa Verna, ki so me v tistem času najbolj prevzemale. Ko sem dosti pozneje (1982), po odhodu v Celovec, dal pobudo za vseslovensko revijo *Celovski Zvon*, sem kot njen tajnik in pozneje tudi glavni urednik uporabljal načela, ki sem jih pridobil v stikih z Janezom Gradišnikom in v sodelovanju z revijo *Prostor in čas*.

Bilo je na »pogrebni slovesnosti« v tistem času daleč najboljše slovenske revije za slovstvo, kulturna, narodna in politična, deloma tudi verska vprašanja, *Prostor in čas*, ki sta jo urejala Janez Gradišnik s katoliške in demokratične strani in pisatelj Vladimir Kavčič. Glavni, namreč duhovni urednik revije, čeprav nepodpisan, je kajpada bil Edvard Kocbek. Brez Kavčičevega vodilnega položaja v reviji bi ta sploh ne dobila dovoljenja za izhajanje, nazadnje pa se je izkazalo, da je bilo v pisatelju in politiku Kavčiču preveč iskrenega partizana in premalo kameleonskega stalinista, tip, iz kakršnega so sestavljene vse diktature v svetu, pa naj so formalno obrnjene v levo ali desno stran. To pišem po vtisu, ki ga je name naredil ob edinem srečanju in pogovoru, in iz tega, kar sem njegovega prebral.

Zadnji poskus, da bi revijo rešili – ne toliko pred resne omembe nevrednimi nizkimi napadi Jožeta Javorška (»Pičevci« ...) kakor pred na videz nepristransko udbovsko eksekutivo, skrito za »nedolžno« podrejeno strukturo Partije, Socialistično zvezo. Posvet sodelavcev in urednikov revije je vodil akademik prof. dr. Anton Slodnjak (1899–1983), starosta slovenske literarne vede in zgodovine. Kljub sodelovanju z OF ves čas vojne, ko je bil zaradi tega trikrat zaprt, so ga

»napredne sile« in prinašalci »svobode« v letu 1959 prisilno upokojili, kar spletni viri v slovenščini še danes zamolčujejo z zlagano formulacijo: »Leta 1959 je bil s teh mest upokojen, nato pa je sprejel delo interpreta slovenske, hrvaške in srbske književnosti na Goethejevi univerzi v Frankfurtu na Majni.« (Wikipedija). V resnici ga je režim hotel odstraniti z univerze in iz slovenskega kulturnega in javnega življenja zaradi knjige, ki jo je izdal v nemščini: *Geschichte der slowenischen Literatur*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1958, kjer je pisal tudi o avtorjih, ki so bili na seznamu »prepovedanih knjig«. In tedaj, v letu 1974, je profesor Slodnjak v prostorih slovenskega pisateljskega kluba PEN vodil posvet, kako revijo rešiti pred posegom oblasti, ki tedaj ni bil več tako krampast kakor v primeru revij *Beseda* (1951–1957), *Revija 57* (1957–1958), *Perspektive* (1960–1964), ko so bile te revije policijsko nadzorovane in nazadnje sodno prepovedane; revija *Celovski Zvon* (1983–1998) ni mogla biti prepovedana, ker je izhajala v Avstriji, a je bilo njeno prihajanje v Slovenijo ves čas ovirano, do danes pa je v spletnem seznamu slovenskih literarnih revij skoraj ni mogoče najti, čeprav revija pod imenom *Zvon* še naprej izhaja pri celjski Mohorjevi. Za *Prostor in čas* pa so imeli pripravljen posebno rafiniran načrt, kako to revijo ukiniti brez večjega škandala. Revije ni nihče položil v roke javnega tožilca, nihče zaradi nje ni bil klican na sodišče. Revija je umrla, ker so ji na bolniški postelji na cev, ki bolniku dovaja kisik – prispodoba državnega subvencioniranja – položili dovolj težek kamen, da je umrla od finančne zadušitve.

Ker sem imel željo, da se predstavim pisatelju Alojzu Rebuli, da bi mi dovolil prevesti eno njegovih novel (*V uri najkrajših senc / Je la horo de la plej mallongaj ombroj*) za antologijo slovenske proze v esperantu,² kakor sem za to prosil skoraj v istem času tudi Edvarda Kocbeka in še nekaj drugih vidnih slovenskih pisateljev (tudi kratke proze, me je Gradišnik predstavil in tako sem smel sesti k pisatelju, čigar knjige si v času njenega izida nisem mogel privoščiti, čeprav sem jo izposojeno mogel z velikim navdušenjem prebrati. Po nekaj minutah se je izkazalo, da se mož, ob katerem sem smel sede prisostvovati pogrebni ceremoniji za našo revijo, ne razlikuje od moža, kakor sem ga mogel doživljati med branjem njegove najbrž največje knjige, ne le po obsegu, že nekaj let pred tem prvim srečanjem. Ne vem, kakšen nesmisel je nekoliko preveč navdušeno izrekel Vitomil Zupan, moralo je biti nekaj utopičnega, kar je, kakor sem pozneje velikokrat doživel, bilo za Alojza Rebulu alarm visoke stopnje, ob katerem ni mogel molčati. Spominjam se samo, kako mu je odgovoril na nekaj, česar se ne morem več spomniti: »Torej nazaj na vejo ...?« Tedaj me je njegova reakcija navdušila,

² Antologija je pod naslovom *Sunflanke de Alpoj / Na sončni strani Alp* izšla pri Mohorjevi založbi v Celovcu leta 1992, javno pa je bila predstavljena na svetovnem esperantskem kongresu na Dunaju istega leta.

saj sam še nisem imel jasnega spoznanja, čeprav po desetih letih vnetega ateizma nič manj vnet katoličan še nisem dojel, da o vračanju »na vejo« morejo logično govoriti evolucionisti, v praksi torej komunisti, saj danes tudi v Rimu, namreč na Petrovem trgu, ne govorijo drugače, medtem ko človek vere iz Božje besede prisproda o »vračanju na vejo« ne more uporabljati niti, kadar gre za ironijo. A če je bila vprašljiva vsebina tega vzklika, pa nikakor ni bil vprašljiv človeški temperament, ki ga je bilo mogoče ne le slišati, ampak naravnost potresno začutiti. Iz Rebulovega komentarja na račun evolucionističnega mita sem razbral, da sedim ob človeku, ki se ne spreneveda, ki ne išče »dialoga« z nespametjo, kaj šele s hudobnim namenom, pri čemer ne mislim na Zupana, vsekakor pa na novo religijo ne le na Slovenskem, ampak v vsej Evropi.

Na to vprašanje bi morala odgovoriti oba – sam morem nanj odgovoriti ob dejstvu, da sem pozneje prav tako kljub večji razliki v letih sklenil kakšno trajno prijateljstvo, po spreobrnitvi tudi bratstvo v Kristusu, kar je najvišje, kar je mogoče skleniti med dvema človekoma na tej zemlji, in iz lastne izkušnje morem vsaj nekoliko sklepati, kaj bi danes na to vprašanje najbrž odgovoril Alojz Rebula, če bi še bil tudi telesno med nami.

Tri pomembne reči. Zgled moštosti brez postavljanja. Pričevanje vere brez samopravičnosti. Razgled z obeh gričev, ki poleg Golgote sestavljata trikotnik rimskokatoliške evropskosti: Akropole v Atenah in Kapitol v Rimu, kakor jih je kot formulo Evrope imenoval prvi predsednik Zvezne republike Nemčije Theodor Heuss. Golgota za mir, Akropola za demokracijo in Kapitol za pravni red. Da na tem trojstvu temelji Evropa, je vsaj v neki meri res – bolj prav bi bilo reči: bi bilo lepo, če bi vsaj to bilo res. Tedaj sem še verjel, da je to res tudi v duhu vere, danes vem, da imamo *samo enega Boga in samo enega srednika med Bogom in ljudmi*, kakor piše Pavel v 1 Tim 2,5, kar pomeni, da je za razumevanje evangelija in življenje po njem dovolj tudi le eden izmed teh treh simboličnih gričev, namreč Golgota. Mešanje griča Jezusove daritve samega sebe in kraja Jezusovega novega prihoda, ki je napovedan, z gričema poganke filozofije in poganke prava prinese to, kar danes v Evropi v verskem pogledu imamo: razkroj in vse glasnejše manifestacije satanizma kot dejanske religije sveta. Golgota pa ni le simboličen grič, kakor sta to Akropola in Kapitol, ampak je to tudi in predvsem grič tostranske in onstranske resničnosti in preroške napovedanosti, na katerem se je že zgodilo eno od obeh ključnih dejanj človeške usojenosti in zgodovine: Kristusova zmaga na križu pred dva tisoč leti in še neuresničen Kristusov novi prihod v polni opravi kralja, sodnika in vojskovodje, na katerega verujoči čakamo do dopolnitve časa. Ti trije griči niso enako visoki, spet simbolično, ampak sega Golgota do tja, kjer Križani in po smrti obujeni sedi na desnici svojega Očeta, medtem ko dosega Akropola in Kapitol tudi v najboljšem primeru le višino realno zemeljskega in potencialno zgodovinskega.

Iz tako številnih srečanj in pogovorov sem pridobil stvari, ki jih šola in študij ne dajeta in ne moreta dati. To ni podcenjevanje ali celo preziranje organiziranih struktur za posredovanje znanja, za spodbujanje mišljenja, v srečnih trenutkih tudi za razumevanje vendar tako bistvene različnosti med vednostjo in modrostjo, kar spet ne pomeni in ne sme pomeniti podcenjevanja vednosti. Vsekakor ima veliko srečo v življenju vsakdo, ki more srečati in pridobiti zase učitelja takih razsežnosti, kakor sem jih v življenju kar nekaj mogel srečati in pridobiti sam, in med njimi še posebej profesorja Alojza Rebulo. Paradoks zadeve je v tem, da more biti tak učitelj samo kdo, ki samega sebe nima za takega učitelja, ampak séde v isto učno klop s svojim mlajšim, manj učenim in manj izkušenim učencem.

Zelo redka, naravnost izjemna sestava tako divergentnih lastnosti, kakor je to na eni strani profesorska strogost, ki zahteva nadaljevanje in poglobljanje mišljenja do zadnje konsekvence tega, kar je bilo domnevano ali tudi že uresničeno in kar plitkost našega časa zavrača – in na drugi strani sproščena igrivost, ki dopušča tiste majhne, a tako nujne kršitve discipline in strogosti iz prve lastnosti, brez katerih ne bi bilo napredka v spoznavanju in lepote v izražanju, iz česar je narejen splet pesniške, pripovedne in premišljujoče besede. A ta dvojnost na videz nezdružljivega ni bila le formula zgolj tega, kar je Alojz Rebula delal, v tržaškem slovenskem liceju Franceta Prešerna učil, v dvoranaх za posvečeno in profano rabo govoril in v svoji preprosti sobici, ki je nad pisalno mizo ni krasilo dragoceno slikarsko delo, ampak sicer lepa, vendar preprosto nalepljena fotografija naravnega prizora velikega formata, ali pa na preprosti vrtni mizi na domu svoje žene v Loki pisal. Dolga leta s peresom, nato na skromnem italijanskem pisalnem stroju s slovenskimi črkami in nazadnje v računalnik, ko je na njem že bilo mogoče pisati tudi v običajni gajici.

Prevzemalo me je, kako malo je jemal od sveta, čeprav se je planetarna in vendar v osnovi diaboличna ponudba prav v času njegovih let in na prostoru njegovega poldnevnikarja tako naglo v tako nepričakovani meri povečala in razbohotila, da je to premotilo tudi spoštovane visoke duhove, častitljive visoke položaje in zavidljivo občudovane imenitnosti na človeških skalah veljavnega. Vzel je skromen, a dober prigrizek iz italijanske *casserole* in slovenske ponve; nalil si je kozarček rdečega, iztisnjenega iz sadu italijanskega ali še raje slovenskega griča; privoščil si je kavico iz *Bialetti espresso macchina* iz aluminija, v mlajših letih s »cigaretko«, kakor ji je skušal nedolžno reči in izpodbiti njen strup, a pozneje odrešen tudi te okupacije biokemičnega fašizma. Ni vozil avta, ni vozil kolesa. Bil je potnik, nikoli turist. Imel je isto veselje kakor protijunak slovenstva v Ljubljani s priimkom italijanskega izvora, do katerega je znal biti neusmiljeno odklonilen: gobe iz slovenskih lesov! Grčijo je videl šele, ko je njen jezik iz Sokratovega časa že nehal poučevati. Ameriko je videl zaradi slovenskega škofa Friderika Barage.³

³ *Duh velikih jezer*, Mohorjeva družba Celje, 1980.

Naj bo v spoznani resnici ali v spregledani zmoti, vedno me je prevzelo njegovo bodisi vroče bodisi mrzlo, ko v njem nisem našel mlačnega, ki ga bo Gospod zanesljivo *izpljunil* (Raz 3,16).

Brez njega, brez rednega druženja z njim bi bilo moje slovensko občutje in zavedanje poškodovano od napačnega samopomilovanja, od zgrešenega iskanja krivde in odgovornosti pri tujcih mojega rodu. Slovensko vprašanje bi enostransko razumel le s severne, koroške strani, saj ne bi bil deležen tako koristnega popravka z jugozahodne, primorske. Slovenec s Primorske in Goriške in Videmske ni »dvojezičen«, ampak je enojezičen, kakor je vsak človek na zemlji v resnici enojezičen, zna pa vsaj dva jezika, jezik svojega naroda, slovenski, in jezik svoje države, kakor je italijanski. Profesor Rebula je poleg slovenščine, italijanščine in obeh klasičnih jezikov zelo dobro znal francosko in presenetljivo dobro nemško. Razumel je tudi hrvaško in srbsko. In vendar je bil enojezičen, kakor je vsak človek enojezičen, ko se razjezi, morda tudi nespodobno, morda tudi s kletvijo, kadar stopi na zobe »Dežmanovih grabelj«, kakor pripoveduje anekdota o slovenskem narodnem fanatiku Dragotinu Dežmanu, ki na Dunaju čez noč postane še bolj fanatičen »Nemec« Karl Deschmann, narodni odpadnik. Nihče tem grabljam ne izreče prekletstva v dveh ali celo treh jezikih, kakor bi zahtevala »dvojezičnost« ali celo »trojezičnost«, če bi taka spaka obstajala!

Še dosti bolj pomemben pa je bil njegov nauk, kaj nauk, njegov zgled o strežbi in službi drugemu, še posebej, če je ta drugi na lestvi veljave za kar nekaj klinov nižje od tega, ki tako ravna. Že pred seznaitvijo z njim sem začel redno pisati dnevnik. Ko sem potem bral njegove dnevnike, kakor sem že prej bral Kocbekove, sem se čutil v tem potrjenega, ne glede ravni napisanega, ampak v tem vsakdanjem preigravanju besedne tonske lestvice, kakor dober pianist vsak dan, tudi ko je že na vrhu svoje umetnosti, preigrava tonsko skalo na tipkah svojega instrumenta. Ker pa je bilo v mojih dnevniških zapisih veliko takih reči, ki bi jih javni tožilec države, v kateri mi je bilo živeti, mogel naravnost z užitkom uporabiti v resni obtožbi proti meni, sem se hotel popisanih zvezkov čim prej znebiti – in sem jih odnašal k Lojzetu, kadar koli sem ga obiskal. Pozneje sem naravnost zgrožen nad ponižnostjo svojega prijatelja, vendar zunaj vsake primerjave z mojo diletantsko mero, izvedel, da si je vzel čas, tvegati svoje živce, kakor da po njih ne bi nehote ali tudi hote hodili že nekateri njegovi dijaki v liceju v Trstu, in po vrsti pretipkaval moje dnevnike, da bi mogli kdaj služiti za objavo. Tedaj še na pisalni stroj, torej kvečjemu v treh izvodih. Kdo kaj takega komu naredi?

Tudi zanj, za njegov slog, je veljalo, kar mi je predavnimi leti nekdo rekel: Slovenci se ne objemamo ... Ne vem, ali je to preziranje navodila, ki ga daje Beseda: »*Pozdravite se med seboj s svetim poljubom*« (Rim 16,16), saj tak poljub vključuje navadno tudi objem. Ne vem. A Slovenci se ne poljubljamo – razen s

Slovenkami; se ne objemamo – razen s Slovenkami. Ko sem veliko pozneje sprejel vsega Kristusa in ves evangelij, sem se moral tega učiti, kakor bi se moral naučiti prvih plesnih korakov in gibov, če bi imel to v programu. Je to naše identitetno, torej razlikovalno znamenje v primerjavi z nam najbližjimi Slovani: Hrvati, Srbi, Makedonci? Najbrž. Oni se objemajo in poljubljajo brez ozira na primernost, kakor se to more zazdeti Slovincu ...

Sva si kdaj rekla: Prijatelj ... Nikoli si tega nisva rekla, ves čas pa sva to bila, vsaj sam sem tako čutil.

Kako naj to rečem? V vsem sva se ujemala. V vsem sva se razhajala. Je mogoče to pametno razložiti? Komaj, vem. Kaj pa je »vse«? V čem je »vse«? Še boljše povedano: V kom je »vse«? V Kristusu je vse, kakor nam govori Pismo in kakor sva oba verovala.

Ali ne pravi Gospod sam: »*Vse mi je izročil moj Oče in nihče ne pozna Sina, razen Očeta, in nihče ne pozna Očeta, razen Sina in tistega, komur hoče Sin razodeti*« (Mt 11,27)? In mar ne piše Pavel v Korint: »*Je vendar za nas en Bog, Oče, iz katerega je vse, mi pa zanj, in en Gospod, Jezus Kristus, po katerem je vse in mi po njem*« (1 Kor 8,6)? In v tem sva se ujemala – torej sva se v vsem ujemala. In v čem sva se razhajala? Prav tako v vsem! Najprej v tem, kar je res vse, namreč Kristus. Saj tudi meni dolgo, predolgo ni bilo jasno, da vselej, kadar Kristusu kogar koli ali kar koli dodajamo ali mu kar koli odvzemamo, snujemo novo sekto, ki ne more biti del zares njegove cerkve.

V njem je gorel žar zavračanja vsega, kar je imel za »utopijo«. Saj v meni tudi. V čem je torej mogla biti razlika? On je imel za utopično skoraj vse, kar naj bi se šele zgodilo, kar bi bilo morebitna možnost prihodnosti. Tako je bila zanj samostojna slovenska država do samega trenutka osamosvojitve »utopija«, ki jo je zavračal z retoričnim vprašanjem: »Kam pa naj gremo?« Namreč iz Jugoslavije. Skoraj samo Slovenec med narodi more tako vprašati. Kakor da bi naj Slovenec kam šel, ne pa, da bi odšel ta, ki nad Slovincem neupravičeno gospodari in povrh strogo prepove temu reči, kar je v resnici bilo: okupacija. Zaman sem ugovarjal: »Lojze, Slovenci ostanejo, le tisti, ki jim s silo gospodarijo, če tega ne spremenijo, bodo morali oditi!«

Cankar je bil glede tega vprašanja presenetljivo trezen: »Sicer pa je lastnost utopij ta, da se rade uresničijo ...« Tudi razpad komunističnega sistema v Sovjetski zvezi je Lojze imel za utopično pričakovanje. Tako je celo izjavo pisatelja Solženicina, ki je tedaj živel v ameriškem izgnanstvu, da se bo še vrnil v Rusijo, imel za utopično. In seveda je tudi Zamenhofov mednarodni jezik imel za utopijo, čeprav mu je kot jezikoslovec vendar pošteno priznal, da »deluje«. Če vzamemo grško zloženko *ou-topos* – kraj, ki ga ni, preneseno torej v stvar, ki je ni, zares, potem je bil esperanto morda videti utopičen, preden je Zamenhof v letu 1887 objavil prvo knjigo v petih jezikih.

Najino neujemanje je bilo vse bolj tudi svetopisemske narave. Spominjam se, kako sva se nekoč na sprehodu po vzpetinah njegove Loke pogovarjala o tem, ali je bilo dobro, da je rimska cerkev v ljubljanski škofiji podprla oborožen upor proti komunističnemu terorju. Niti trenutka nisem dvomil o zločinskosti na »rdeči« strani, še posebej, ker zakriti s sklicevanjem na narodno osvoboditev niti sami niso kaj dosti skrivali, da gre predvsem za revolucijo, Kardeljev načrt pa je bil celo pripojitev Slovenije kot ene sovjetskih republik, česar potem na srečo, ker ni imel soglasja pri Brozu, niso mogli uresničiti. In vendar sem menil, da bi morali kristjani to presteči tako, kakor so prvi kristjani prestrezali preganjanje najprej od Judov samih, potem pa od vsega Rimskega cesarstva, in to v obdobju tristo let, vse do Konstantinovega Milanskega edikta v letu 313, ki je kristjanom dal enako versko svobodo v državi, kakor so jo imela vsa druga verstva. Lojzetov odgovor je bil: »Naj bi bili potem kakor ovce ...?« Moj odgovor njegovemu odgovoru, pravzaprav ne čisto moj, ampak iz Pisma, od mene le povzeto, je bil: »Kako pa naj bo Kristus tvoj pastir, če nočeš biti njegova ovca?« Jezusovemu nauku: *»Ne upirajte se hudobnežu, ampak če te kdo udari po desnem licu, mu nastavi še levo«* (Mt 5,39) se vse do danes ni pridružila nobena cerkev. Prav nasprotno, danes smo spet priča lažnemu klicanju Gospodovega imena, ko dva patriarha iste veroizpovedi in enake avtokefalne cerkve blagoslavljata vsak svojega poveljnika v vojskovanju in drugo stran obtožujeta izdaje. Za kristjana, ki mora vedeti, koga se mora edino bati in se da poučiti od tega, ki je edini resnični ne le stvarnik, ampak tudi gospodar in rešitelj življenja, in ta pravi: »Kdor namreč hoče rešiti svoje življenje, ga bo izgubil; kdor pa izgubi svoje življenje zaradi mene in zaradi evangelija, ga bo rešil« (Mk 8,35), je tako jasno, da se naš boj, kakor pove Pavel, »... ne bije proti krvi in mesu, ampak proti vladarstvu, proti oblastem, proti svetovnim gospodovalcem te mračnosti, proti zlohotnim duhovnim silam v nebeških področjih« (Ef 6,12) in tako ni in ne more biti udeležba v državljanski vojni, v upor ali celo v zahrbtnih atentatih, pač pa v skrbi, da bi nas preganjali, če že do tega pride, zaradi Kristusa, ne pa zaradi naših prestopkov. Tako je za kristjana norost reševati svoje življenje z izgubo Kristusa – in je za kristjana modrost, namreč ne šolska, temveč Božja, če je pripravljen svoje življenje izgubiti zaradi Jezusa in njegovega evangelija!

Téma »Kaj sem?« pravzaprav nikoli ni bila najina velika tema, saj sem njegove odgovore nanjo »bral« pri vsakem srečanju in pri pogovoru na katero koli naslovno temo. Iz njegove drže, ravnanja, načina izražanja. Čeprav je bil dolga leta, vsaj po službeni lokaciji kot profesor na slovenskem liceju Franceta Prešerna v Trstu, meščan, stanoval pa je tudi na tržaškem naslovu, čeprav na zgornjem, vzhodnem robu mesta, na Opčinah, a tudi Opčine niso bile vas, pač pa zgornje predmestje Trsta, je v osnovi še vedno bil vaščan Šempolaja pri Nabrežini. Čeprav je videl veliko sveta, tudi Ameriko, pa ne toliko zaradi Amerike, ampak zaradi sloven-

skega škofa Barage, ki je tam deloval in se razdajal za stare prebivalce ameriške celine, pa tudi zaradi rojakov, ki so tako daleč vendar še ohranili slovenstvo, tja do tretjega, četrtega rodu. V njem ni bilo nobene potrebe, da bi v njegovih knjigah pisalo, kako so nastale v velikem Rimu ali v Parizu ali v kakem drugem znamenitem svetovnem mestu. Ne prav pameten naslov so mu dali v Ljubljani: »tržaški pisatelj«, saj je prav Trsta v njegovi prozi presenetljivo malo, v tem je precej drugačen od svojega malo starejšega pisateljskega kolega Pahorja. V takih oznakah se da razbrati tudi nesrečnega centralističnega duha Ljubljane, ki se velikokrat vede, kakor da bi bili vsi drugi slovenski kraji in vsa pokrajina zunaj ljubljanske kotline zgolj predmestje slovenske prestolnice, ko je vendar večina res velikih reči prišla prav iz najbolj oddaljene province. Alojz Rebula je, vsaj zame, slovenski, evropski in svetovni književnik v najbolj polnem pomenu teh besed.

Rebulovo slovenstvo je bilo dovolj zdravo, da z njim ni posedal v čakalnicah za zdravljenje narodne zavesti. Pri tem imam v mislih duhovit in zadet aforizem angleškega premiera Churchilla, ki mu pripisujejo izjavo: »Z narodnostjo je tako kakor z želodcem; če je zdrav, ga ne čutiš.« Tuje mu je bilo vsako »manjšinstvo«, ki ni v osnovi nič drugega kakor nesrečna oblika demografskega samoponiževanja. Razumel je, česar danes skoraj nobeden od narodnih voditeljev ne razume, da so v resnici vsi, tudi največji narodi, v svetovnem merilu »manjšina«, saj noben narod ne šteje več od polovice svetovne populacije.

V praksi je Rebulovo slovenstvo živelo tako, da si na njegovi mizi našel slovenski tisk iz vseh krajev, kjer Slovenci živijo, bodisi v mejah slovenske poldržave bodisi v sosednjih državah ali pa povsod po svetu, kamor koli so bodisi prebežali pred krutostjo slovenskega »hamasa« ali v iskanju boljšega kruha – čeprav je to mogoče reči samo prisposodno, dejanski kruh je namreč malokje tako dober kakor tam, kjer Slovenci živijo že stoletja, ali pa iz razlogov bolj obetajoče kariere, čeprav se nazadnje vse kariere iztečejo v enako jamo. Povedano bolj preprosto: zanimalo ga je, kaj pišejo v Ljubljani in Mariboru, a tudi v Celovcu, pa tudi v Buenos Airesu, Clevelandu, Ottavi ali v Sydneyju. Tako je bilo več ko naravno, da je v hipu sprejel zamisel vseslovenske krščansko usmerjene kulturne in literarne revije *Celovski Zvon*, kjer je bil tudi član uredniškega odbora, obenem pa je njegov dnevnik od prve do zadnje številke pomenil hrbtenico te publikacije, njegovo stanovanje na Opčinah pa je bilo večkrat gostoljubno dan prostor za sejo uredniškega odbora. Ena njegovih kulturnih in tudi političnih stalnic je bila vsakoletna »Draga«, vseslovensko srečanje v Finžgarjevem domu na Občinah, kamor je pritegnil tudi mene.

Alojz Rebula je bil intelektualac v polnem filozofskem pomenu te besede, kakor sta jo z grško besedo *nous* uporabljala Platon in Aristotel, v zgodnjem krščanskem času recimo Boecij in Avguštin – v našem času pa je filozofska širina in globina tega pojma v precejšnji meri pozabljena ali pa pojmovana kot nekaj zastarelega.

To je še posebej močno videti iz današnje zlorabe te besede za nekaj, kar je programiral človek, in torej gre za njegovo, prav nič »umetno« inteligenco, kakor pravijo elektronskim napravam, v katere je vgrajen program človekove inteligence za specifično področje in naloge. Resnična inteligenca predvsem ve za svoj obstoj, torej je to lahko le lastnost žive osebe, ne pa mrtvega stroja – čeprav vsaka mrtva naprava, tudi najpreprostejša, od motike do lopate, vsebuje vgrajeno inteligenco človeka, ki si je to zamislil in to izdeluje, dopolnjuje in pametno uporablja.

Izredna inteligenca profesorja Rebule se ni kazala le v njegovih že skoraj filozofskih in teoloških spisih, ampak tudi v dialogih njegovih literarnih junakov. Brati Rebulova leposlovna dela je tako – brez posebnega vnaprejšnjega opozorila – tudi imeniten vzporeden tečaj logičnega in globlje segajočega mišljenja, čemur smemo res reči »inteligenca«. Pri tem mi prihajajo na misel besede enega največjih evropskih literarnih kritikov, zdaj že nekaj let pokojnega Marcela Reicha Ranickega (1920–2013), poljskega Juda, ki pa je bil največji poznavalec in najbrž najostrejši razlagalec in kritični ocenjevalec nemškega slovstva, tako klasičnega iz Goethejevega časa kakor tudi sodobnega – čeprav je na svoji koži občutil polno zlo ideologije nemškega nacionalnega socializma. Tako je ob neki priložnosti rekel, da v literarnih delih ne prenaša slaboumnih junakov, kakor jih najdemo predvsem v nekaterih delih sodobne beletristike.

Eden zanesljivih kazalcev, da gre res za izrazito inteligentno osebo, pa je prav v tem, da se tak človek s svojo inteligenco ne postavlja, ko sicer vztraja pri resnici, ki jo je spoznal, a je spoznal tudi, čigava še toliko višja inteligenca mu je to resnico pokazala in osvetlila v razponu od izrednih primerov človeške inteligence vse do najvišje inteligence, inteligence živega Boga, v katerega je Alojz Rebula trdno veroval, v čemer se je tudi njegova inteligenca izkazala za resnično.

Tudi če bi iz Rebulovega formalnega življenjepisa mogel prepisati, da je po slovenski osnovni šoli v Trstu obiskoval slovenski licej in na njem opravil slovensko maturo, bi začudenost nad njegovo na daleč prepoznavno žlahtno slovenščino ne bila manjša. Več kot dva milijona njegovih rojakov ima končane vse slovenske šole po vrsti, mnogi z univerzitetno diplomom, ne tako redki z znanstvenim naslovom – a slovenska literatura nima »dveh Rebulov« v smislu jezikovne izrednosti, samo enega ima, tudi po njegovi smrti ga ima, shranjenega v njegovem širokem, a nič manj globokem opusu v smislu latinskega rekla: *Verba volant, scripta manent* – besede srfotajo, zapisano ostane, kakor je to formuliral kalvinistični teolog Francis Turretin (1623–1687) v svojem delu *De Libro vitae*. Alojz Rebula je prvič stopil v slovensko šolo po koncu vojne, ko je na ljubljanski univerzi vpisal študij obeh klasičnih jezikov, grščine in latinščine. Od domačega slovenskega narečja je moral do zborne slovenske izreke in do knjižne slovenščine, kakor je vedel in mogel, dospeti sam. Šele kot študent v Ljubljani, ko je spoznal svojo bodočo ženo, je v njej našel ne le odlično jezikovno asistentko, ampak tudi razumno in

senzitivno jezikovno in literarno svetovalko. Ne bom rekel, da je to od Trubarja do danes edini tak primer, vsekakor pa bom brez hudega tveganja rekel, da je to eden zelo zelo redkih primerov te vrste s takšnim dosežkom.

Kdor veruje v resničnega *Auctorja*, če to zapišem po latinsko, torej resničnega Začetnika, ta svojega avtorstva ne postavlja tako visoko, kakor to delajo vsi tisti, ki menijo, da so sami ta v resnici nedosegljiva instanca.

Iz ust pisatelja Alojza Rebule nikoli nisem slišal pritožb, da ga založbe premalo upoštevajo, kakor sem to velikokrat slišal in bral pri piscu, ki so mu nove knjige izhajale skoraj že v tedenskem razmaku. Enako ni obsojal nobenega od svojih recenzentov in kritikov, ki mu niso bili vedno naklonjeni.

Če rečem »globok«, ne rečem nujno, da je bila njegova vera v vseh postavkah v skladu z vero, ki izhaja iz Božje besede. A bila je globoka, zaresna, v redki pripravljenosti, da zanjo tudi žrtvuje vse, kar je imel za nižje od vere, in to je bila celo njegova lastna literatura. Dostikrat glede verskih reči nisva imela enakega mišljenja – a iz tega nikoli nisva zdrknila v prepir ali celo spor.

Vernik Alojz Rebula je sicer temu, kar je celo sam tako dobro prevajal iz grškega izvirnika novozaveznih knjig za slovenski Standardni prevod Svetega pisma, prav tako dodajal nekaj ključnih reči, ki jih v Pismu ni mogoče najti ali pa mu celo naravnost nasprotujejo, kakor je to Pavlovo dovolj jasno opozorilo v 1 Tim 2,5: »*Bog je namreč samo eden. **Samo eden je tudi srednik med Bogom in ljudmi, človek Kristus Jezus***« – ali kakor podobno svari Peter v svojem govoru pred Velikim zborom: »*V nikomer drugem ni odrešenja; zakaj pod nebom ljudem ni dano **nobeno drugo ime**, po katerem naj bi se mi rešili*« (Apd 4,12).

Veličina njegove verske drže je bila tudi v odkritosrčnem priznavanju lastnih težav in dvomov v veri, kjer je zasluge za svoj pristanek na »rimski obali« bolj pripisoval svoji ženi Zori kakor pa lastnemu iskanju. V kakšnem razmerju do Kristusa, ki je ključni pogoj za rešitev, je stopil pred večnega Sodnika, ne morem reči, saj mi zadnjega pogovora z njim v Loki le malo pred smrtjo ni uspelo usmeriti v to, kar ostane zadnje pomembno vprašanje odhajajočega s tega sveta. Njegova zadnja pozornost, vsaj pri tistem kratkem zadnjem srečanju, je bila nasprotna od razumnega priporočila kardinala dr. Rodeta: »Kaj bi pretepali poginulega psa ...« Ta »poginuli pes« je bil za Alojza Rebulo komunizem kot pojav, ki gotovo ni bil kakšna velika zgodovinska osrečitev za noben narod, nad katerim je v svoji časovni, a tudi miselni in moralni omejenosti zavladal – za tega pa, ki mu zadnja sodba vendar prihaja iz Kristusovih ust, je tudi komunizem, kakor vsi drugi podobni -izmi, to, česar se ni treba bati, saj tudi zanj velja Jezusovo zagotovilo in svarilo: »*Ne bojte se tistih, ki umorijo telo, duše pa ne morejo umoriti. Bojte se rajši tistega, ki more dušo in telo pogubiti v peklenški dolini*« (Mt 10,28).

Svojemu gostu je znal in bil voljan streči, kakor da bi bil v njem genetski zapis Marte, ki ji je Jezus ironično pripomnil, ko se je sredi svojih kuhinjskih opravkov

pri njem pritožila nad sestro Marijo, ki je sedela pri njegovih nogah in poslušala njegovo besedo: »Marta, Marta, skrbi in vznemirja te veliko stvari« (Lk 10,41), Mariji pa je izrazil kompliment: »A le eno je potrebno. Marija si je izvolila dobri del, ki ji ne bo odvzet« (Lk 10,42).

Človek, ki ni pisal prav tankih knjig, ki ni prevajal le kratkih besedil, ki v šoli ni poučeval dveh najlažjih jezikov v šolski izbiri – ni nikoli delal vtisa, da bi ga obisk motil ali celo oviral pri delu, mu kradel čas. Njemu časa ni bilo mogoče krasti, ker ga je pred to možnostjo sam velikopotezno podarjal. Kot gost si imel pri njem občutek, da prepozno prihajaš, zakaj ne že malo prej – in da prehitro odhajaš, zakaj ne malo pozneje. In lepo je bilo doživeti, da v tem ni bil sam, da je enako ravnala njegova žena Zora.

Sedeli smo pri kavi na ozkem balkonu. Ko sem mu izpovedal svojo odločitev, da ne želim varati svojega delodajalca, Katoliške akcije v Krški škofiji, saj sem ob globljem iskanju v Božji besedi našel dovolj razlogov, da se odločim, komu hočem slediti: ne rimskemu škofu, pač pa ustanovitelju in še vedno edinemu resničnemu poglavarju cerkve, Jezusu Kristusu, in sem se odločil za Kristusa, kar pomeni, da sem se moral korektno posloviti od rimskega škofa, pišem simbolično, torej od doktrine rimske cerkve, ki sem jo našel kot ekumensko mešanico evangeljskih, starozaveznih, poganskih, ljudskih in imperialnih prvin Rimskega cesarstva, je bil od mojega poročila zaprepaden, kakor da bi se kaj zelo velikega podrlo. To samo na sebi ni bilo slabo znamenje, saj je kazalo, da mu gre za ustreznost v verski in cerkveni pripadnosti, česar v vodstvu cerkve same v Krški škofiji nisem našel; da glede moje večne usode ni ravnodušen. V Bibliji ni »vrlin« ali »dolžnosti« prilagajanja svetu – *aggiornamento* –, kakor je to uveljavljeno vsaj od drugega vatikanskega koncila naprej, pač pa jasno svarilo: »*In nikar se ne prilagajajte temu svetu, ampak se tako preobražajte z obnovo svojega uma, da boste lahko razpoznavali, kaj hoče Bog, kaj je dobro, njemu všečno in popolno*« (Rim 12,2). Torej: ali – ali! Ne: malo tako – malo tako! Bog ne dovoljuje blagoslavljanja greha, kakor to danes naroča rimski škof, ampak pove, kakor bo kmalu pod kaznijo tudi le navajati iz Biblije: »*Ali ne veste, da krivični ne bodo deležni Božjega kraljestva? Ne dajte se zavesti! Ne nečistniki ne malikovalci ne prešuštniki ne moške vlačuge ne homoseksualci ne tatovi ne lakomniki ne pijanci ne obrekljivci ne roparji ne bodo dediči Božjega kraljestva*« (1 Kor 6,9-10). Te, ki kar koli od tega počenjajo, a se ne spokorijo, blagoslavljam pomeni naravnost Boga preklinjati!

Tudi ta pogovor je ohranil Lojzetovo držo brez fanatičnega pridiha. Rekel mi je dva stavka, od katerih me je eden spravil v hudo žalost, drugi pa se je izkazal za nerealnega, ne da bi Lojzetu prisojal neiskrenost, ko ga je izrekel. Ta drugi se je glasil: »Med nama se ni nič spremenilo.« Verjamem, da je tako hotel, ni pa tako bilo: med nama se je precej spremenilo. A moja žalost je bil njegov prvi stavek, kjer se tolažim s tem, da morda ni dobro premislil, kaj je z njim dejansko

rekel: »Kakor koli že, a da *vsaj* Kristusa nisi zavrzel.« Še vedno predpostavljam, da je zelo dobrohotno menil, kakor vendar razumem, kako neustrezno stvar je s tem izrekel. Kristus vendar ni »*vsaj*«, Kristus je »*vse*«! To je, če tako rečem, ontološka razlika med obema besedama. Če sem Kristusa ohranil, sem ohranil *vse*. Kaj pa njemu manjka, da bi bilo treba izgubo ali zavrnitev vsega, kar ni Kristus, obžalovati?

Njegova obljuba, da se med nama nič ne bo spremenilo, pa se je že istega dne izkazala za nerealno. Še vedno sva si za vsak Božič napisala prijazno voščilnico. Še vedno sva si poslala knjigo, ki je komu izšla, s prijaznim posvetilom. Ni pa me več povabil na obisk, kakor je prej to bilo nekaj pogostega. A razšla sva se ne le prijazno, ampak z medsebojno obljubo. On meni, da bo molil za mojo vrnitev v katolištvo (ne h Kristusu, kar bi bila krščanska téma) – jaz njemu, da bom molil za njegovo spreobrnjenje, kakor je bilo brez vsake moje zasluge darovano meni, da bi mu bil Kristus dovolj, njegova milost, kakor je Kristus sam opomnil Pavla, dovolj. In tega sva se do njegove smrti držala. Sam sem vsak dan na svojem sprehodu, ki je zame tudi vsakdanja priložnost za molitve, prosil Gospoda, naj mojemu prijatelju in v toliko rečeh nesebičnemu učitelju odpre oči, da vidi celoto njegovega evangelija in da opusti v verskem smislu vse, kar ni Kristus in kar ni njegova beseda. Kako je formuliral svoje molitve zame Lojze, ne vem, vem le, da je res molil. Tolažim se s tem, da pravični in ljubeči Bog najprej gleda na iskrenost prosilca, šele v drugi vrsti na nezmotnost mišljenja, ki molitev spremlja, sicer ne bi bilo pisano: »*Saj niti ne vemo, kako je treba za kaj moliti, toda sam Duh posreduje za nas z neizrekljivimi vzdih*« (Rim 8,26). Preprosto rečeno, Boga bolj zanima človekovo srce kakor pa človekova glava, čeprav ga seveda zanima ves človek, ta pa vendar v hierarhičnem redu stvarstva. Tudi sam rad ponavljam stalno geslo svojega nemškega učitelja Haeckerja, na katerega me je davno prej opozoril prav Lojze: Kristjani smo hierarhisti! Tako obstaja upanje, da bosta obe molitvi uresničeni, vendar ne na način omejenega človeškega presojanja, ampak tako, kakor je prav in najboljše v Božjih očeh.

Pred župnijsko cerkvijo v Loki stoji spomenik temu, ki je bil rojen skoraj pol tisočletja pred časom najinega druženja, kjer ne morem drugače, kakor da mi spet pride misel na humor našega Boga. Vsako nedeljo, ko se je Lojze odpravil k maši v loško cerkev, je moral mimo moža, o katerem ni imel dosti lepega povedati. To vem iz obiska v Rašici, kjer so mi povedali, kako je bil Alojz Rebula pred leti povabljen, da bi govoril na dan reformacije o Primožu Trubarju. Seveda sem si hotel tisti govor pogledati in sem ga dobil pred oči. Alojz Rebula je tudi z začetnikom slovenske reformacije »opravi« v mejah kulturnega in nesovražnega nastopa. A pri vsem tem ni mogel mimo formulacije, ki precej odstopa od njegove siceršnje gentlemanske norme. Rekel je nekako takole: Prvo slovensko knjigo bi lahko nazadnje napisal tudi kdo drug. Ja, morda bi jo lahko, a je ni. In glede

tega, ali bi res mogel kdo drug prav tako napisati prvo slovensko knjigo, namreč obenem prvo, ki nam podaja celoten Jezusov nauk, ne pa samo nekaj drobcev kakor denimo *Brižinski spomeniki* ali druga predreformacijska slovenska besedila, sem še vedno mnenja, da je to mogel napisati samo Trubar, kakor je roman *Divji golob* mogel napisati samo Alojz Rebula, kakor je čudovito knjigo dnevnikov *Gorje zelenemu drevesu* ali odlično knjigo krščansko motiviranih esejev *Smer Nova zemlja*, iz katere sem se v svojih mladih in poldivjih letih toliko naučil, ne le dejansko napisal, ampak edini mogel napisati Alojz Rebula.

Najbolj pomemben del tega vprašanja je to, v katerem »oddelku« neminljivega sveta je zdaj; ali je zaspal v Gospodu ali ne. Odkar poznam edini pogoj, da se človek reši, kakor ga je Jezus razodel farizeju Nikodemu, ki ga je ponoči obiskal (Jn 3), vem, kaj je treba verovati in iz tega živeti, da nas Bog rodi na novo, »od zgoraj«, iz Duha. Za pokojnega prijatelja in učitelja pa sem prepričan, da je kristalno jasno izpolnjeval pogoj za novo rojstvo in je v duhu takega rojstva tudi živel in ravnal. Veroval je, da je Jezus učlovečena druga Božja oseba, imenovana tudi Božji Sin, da je torej pravi Bog in pravi človek. Veroval je, da nas je on odrešil z darovanjem samega sebe, ko je ne le vzel vse grehe človeštva nase, ampak je sam postal greh človeštva vseh časov, kar je izpričano na križu, ko Oče za hip od njega odvrne pogled, kar prikliče iz Jezusa najbolj dramatičen vzklik vseh časov: »Elí, Elí, lemá sabahtáni?« to je: »Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?« (Mt 27,46). Veroval je, kar Gospod sam obljublja: »Kdor bo sprejel vero in bo krščen, bo rešen, kdor pa ne bo sprejel vere, bo obsojen« (Mk 16,16). Alojz Rebula ni le sprejel vere o Jezusu in njegovi odkupnini za naš greh, ampak je to vero tudi vse življenje izpričeval s pisano in govorjeno besedo, a tudi z vsakdanjim življenjem v družini, v cerkveni skupnosti, v kulturnih in drugih strukturah, v svojem poklicu in v svoji akademski časti. V tem lepem upanju, da se nekoč – v mojih letih niti ne več tako daleč – snideva pri mizi našega Gospoda, ki nam je pri zadnji večerji z učenci v Jeruzalemu obljubil nekaj presenetljivo preprostega, očarljivega in tako značilnega zanj, ki iz gorčičnega zrna dela velika drevesa: »Odslej ne bom več pil od tega sadu vinske trte do tistega dne, ko bom z vami pil novega v kraljestvu svojega Očeta« (Mt 26,29).